

فهرست

۹		مقدمه
بخش چهارم: لوطیان		
۱۵		لوطیان؛ میراث‌دار قبیان یا عریان
۱۵		مقدمه
۱۵		لفظ لوطی در فتوت
۱۷		وصله لوطی و میراث فتوت
۲۰		گروه‌های لوطی و میراث فتوت و عیاری
۲۶		سخن آخر
۲۷		منابع
۲۹		مرام و مسلک لوطی
۲۹		مقدمه
۲۹		لوطی و گستره‌ای از معنا
۳۲		اخلاق لوطی
۳۶		لباس لوطی
۴		آداب لوطی
۴۵		مراسم مذهبی لوطیان
۴۸		نتیجه‌گیری
۴۸		منابع
۵۱		لوطیان در شهرهای بزرگ
۵۱		مقدمه
۵۱		اصفهان

۵۷	تبریز
۶۵	شیراز
۶۷	یزد
۶۹	سخن پایانی
۷۰	منابع
۷۱	لوطیان تهران
۷۱	مقدمه
۷۱	تهران؛ شهر لوطیان
۷۵	شاهزاده لوطیان
۸۰	تأیید لوطیان
۸۲	ساخت لوطیان
۸۴	لوطی مدار تهران
۸۵	سخن آخر
۸۵	منابع
۸۷	لوطیان در اجتماع و سیاست
۸۷	مقدمه
۸۷	شورش لوطیان اصفهان
۹۱	لوطیان در دوره ناصری
۹۲	یزد در اختیار لوطیان
۹۶	دومین شورش لوطیان اصفهان
۱۰۰	منابع
۱۰۳	لوطیان؛ در کنار یا برکنار از روحانیت
۱۰۳	مقدمه
۱۰۳	روابط لوطیان و علما
۱۰۹	چالش‌های عالمان دینی با لوطیان
۱۱۲	سخن پایانی
۱۱۳	منابع
۱۱۵	تجدد و زیست لوطی
۱۱۵	مقدمه
۱۱۵	امیرکبیر و سیاست لوطیان
۱۲۰	لوطیان بعد از امیر
۱۲۳	تجدد و لوطی‌گری
۱۳۵	سخن آخر
۱۳۵	منابع

۱۳۷	لوطیان در انقلاب مشروطه؛ حاشیه‌هایی که متن شدند
۱۳۷	مقدمه
۱۳۷	لوطیان و جامعه در آستانه اعتراض
۱۴۲	لوطیان در انقلاب مشروطه
۱۵۹	منابع
۱۶۱	دش‌های دوره پهلوی و نسبت آنان با لوطیان دوره قاجار
۱۶۱	مقدمه
۱۶۱	روشن‌فکران علیه لوطیان
۱۶۵	لوطیان در دوره پهلوی اول
۱۶۶	دش‌های پهلوی با لوطیان
۱۶۸	پایان لوطیان
۱۶۹	منابع
۱۷۱	لوطیان در زمان قاجار و خاندان‌های فرنگیان
۱۷۱	مقدمه
۱۷۱	اهمیت سفرنامه‌ها
۱۷۲	اعتبار و روایی سفرنامه‌ها
۱۷۵	توصیف کلی لوطیان در سفرنامه‌ها
۱۷۷	انواع لوطیان
۱۷۸	آشوبگری لوطیان
۱۸۳	مجازات لوطیان
۱۸۶	لوطیان در خدمت شاه‌زادگان و حاکمان
۱۸۸	لوطیان در خدمت قدرت‌های محلی و غیردولتی
۱۹۱	توجه نکردن به نقش مثبت لوطیان
۱۹۲	منابع
۱۹۵	نقدی بر اطلاق لمینیسیم بر لوطی‌گری
۱۹۵	مقدمه
۱۹۵	میراث شوم چپ
۱۹۶	ویژگی‌های حزب توده
۱۹۸	تأثیر حزب توده در فرهنگ و اندیشه ایرانیان در دوره پهلوی
۱۹۹	لمینیسیم؛ اصطلاح وارداتی تفکر چپ
۲۰۳	منابع
۲۰۵	نمایه

مقدمه

لوطی گری برای فتوت تحول یافته است؛ تحولی که موجب شد فتوت در جامعه ایرانی، پس از حمله مغول، تداوم و استمرار یابد. در واقع، این تحول پاسخی برای حل بحران جامعه اشغال شده بود. مرام فتوت با وسعت دادن به گستره پیروان خود توانست نیروهای گوناگونی از اجتماع را در زیر چتر خود گرد آورد و آنان را در مقابل بیگانگان اشغالگر متحد و منسجم سازد. فتوت در این برهه با اتحاد با تشیع و تصوف و عیاری و پهلوانی و درویشی گری این تحول را رقم زد. پیش از این، فتوت با تشیع و تصوف چندان ممزوج بود که بسیاری از آموزه‌های این دو را با خود داشت، اما از این زمان می‌توان گفت فتوت با تشیع شناخته می‌شود و به واسطه شیعه دوازده‌امامی در آن پررنگ‌تر است. از همین رو، امامان شیعه در فتوت‌نامه‌های بسیار حمله مغول جایگاهی ویژه دارند. در حالی که، پیش از این، از میان امامان معصوم از حضرت علی (ع) در فتوت بیش‌تر نام برده می‌شد. علاوه بر این، بسیاری از اصناف، که قبلاً در بزرگ‌نمای فتوی شناخته نمی‌شدند، به مرام فتوت زینت یافتند و با تمسک به فتوت‌نامی در حوزه شغلی خود دارای تشکل صنفی منسجم در زیر چتر فتوت گردیدند. مرام‌نامه فتوت در بیان اصناف و گروه‌های اجتماع همچون ملاطی بود که آنان را به یک‌دیگر پیوند می‌دهد به آنان هویت می‌بخشید. با این پیوند و هویت جدید بود که افراد اجتماع یک‌دیگر را می‌یافتند و با هم رابطه برقرار می‌کردند. در واقع فتوت شبکه اجتماعی وسیعی از ایرانیان را فراهم آورد که در جنبش سربداران توفیق خود را نشان داد. جنبشی که نتیجه پیوند اندیشه‌ها و مرام‌هایی بود که فتوت تحول یافته را نمایندگی می‌کردند. در واقع، فتوت در

این دوره جلوه عملی‌تر یافت و با خارج شدن از انحصار بخش برگزیده‌ای از اجتماع به سطح جامعه آمد و عمومی شد. مهم‌ترین عامل برای موفقیت یک اندیشه یا ایدئولوژی عمومی شدن آن است. بر این اساس، فتوت دیگر تنها در متون و لایه‌های پنهان اجتماع یا در حد توصیه‌های اخلاقی برای این لایه‌ها نبود. چنین تحول و تفاوتی را می‌توان از مهم‌ترین اثر در این برهه، یعنی فتوت‌نامه سلطانی، تألیف ملا حسین واعظ کاشفی شیرازی، دریافت. از خلال سطور این فتوت‌نامه، می‌توان به گستره فتوت در این دوره پی برد و آنچه را بعدها با عنوان لوطیان تنبک‌به‌دوش و لوطیان خوانچه‌ی استاد بقال یاد می‌نمود می‌توان در فتوت معرکه‌گیران مشاهده کرد. هم‌چنین پیوندی را که میان لوطیان، میراث‌داران فتوت و تکایا و هیئت‌های مذهبی، برقرار است در گروه‌هایی از اهل فتی مانند مداحان و غوغایان و شه‌یابی کرد. بر این مبنای لازم است تحول فتوت را بشناسیم و با بررسی آن به شناسایی میراث‌داری لوطیان از این مرام بپردازیم.

لوطی، که واژه‌ای تاریخی و بسیار خوش‌نام در ادبیات کهن پارسی است، در دوران قاجار به نیروی اجتماعی حاشیای اخلاقی می‌شد که مصادیق متفاوت و متباینی داشت. هر چند هنوز در بعضی از مناطق ایران لوطی معادف معرکه‌گیرانی است که با عنوان لوطی شیری و لوطی تنبک‌به‌دوش و القابی از این دست شناخته می‌شدند، اما آنچه در این باره عمومیت دارد، همانا مردمانی هستند که به نام لوطیان خونی معروف بودند؛ مردمانی ستیزه‌جو که میراث‌داران آنان در دوره پهلوی همانند پیش‌مشارکت‌ها یا کلاه‌مخملی‌ها هستند. لوطیان خونی در شهرهای بزرگ به‌هنگام انقلاب و سرک‌های پر از آشوب برپا می‌کردند و گاهی چندصباحی کنترل اوضاع را به دست می‌گرفتند. همین رو، گروه‌های ضدحکومت به آنان همچون پیاده‌نظامی می‌نگریستند که در آشوب‌های اعتراضات نیروی مطمئنی محسوب می‌شدند. بر این مبنای در اکثر جنبش‌های دوران قاجار و در ابتدای جنبش‌های حضور لوطیان دیده می‌شود. مهم‌ترین حضور لوطیان اما در انقلاب مشروطه است؛ انقلابی که تحولی شگرف در حوزه سیاست و فرهنگ و اجتماع و روابط خارجی جامعه ایرانی به وجود آورد. مردم‌گرایی از مهم‌ترین خصایص انقلاب مشروطه است. با آن که این جنبش ناکام ماند، در نهادهایی مدنی همچون مجلس شورا و مطبوعات و احزاب سیاسی، هر چند به‌طور ناقص، نشانه‌هایی از این خصیصه را می‌توان یافت. گروه‌های اجتماع با تشکیل انجمن‌های گوناگون در حمایت از مجلس مشروطه مشارکت داشتند. مطبوعات نه

به ادبیات پرتکلف درباری که به فهم مردمان می‌نوشتند. لوطیان هم در این تحول در دو سوی جبهه موافقان و مخالفان مشروطه قرار داشتند. در واقع، لوطیان با وجود تفاوت داشتن با روحانیت، در برداشت از امور مذهبی، با آنان پیوندی احساسی داشتند. از همین رو، برخی از لوطیان در کنار علمای مشروطه مشروعه‌خواه قرار گرفتند و گروهی دیگر همراه علمای مشروطه‌خواه. آنچه اما واضح است این که لوطیان طرفدار مشروطه با این فکran نسبت و پیوندی نداشتند، به طوری که با وجود فداکاری لوطیانی چون ستارخان و باقرخان در بازگشت مشروطه، روشن‌فکرانی چون سیدحسن تقی‌زاده سعی در آروا و آرامیدن مردم کردند آنان داشتند. آرزو و هدفی که در دوره پهلوی اول به بهانه ملی هم چون ترک اخلاق و عادات مذموم و تمرکزگرایی سیاسی و فرهنگی و اجتماعی جامعه تقوی پوشید. با این همه، پس از شهریور ۱۳۲۰ و سقوط دیکتاتور، این نیروی اجتماعی با ظاهری متفاوت اما با منش و روشی تقریباً شبیه اسلاف خود بار دیگر در اجتماع ظاهر شد.

آنچه آمد مختصری از آن است که در این مجلد از *دانشنامه جوانمردی (فتوت)* با موضوعیت و محوریت لوطیان است. در مقالات مجموعه سعی شده رفتار و پوشش و منش و روش لوطیان، با استناد به منابع دست اول و معتبر، بررسی و پیوند آنان با فتوت و عیاری به سنجه گذارده شود. رجوع به منابع کهن فتوت و عیاری نشان از آن دارد که لوطی‌گری بیش‌تر با فتوت تحول‌یافته و عیاری نسبت داشته و در برخی از موارد لوطیان از مرام فتوت عدول کرده‌اند. با این همه، بایستی از علاقه و اصطلاح لمین به آنان احتراز جست. واژه‌ای که از میراث شوم جریان چپ، به ویران حزب زنده است. این جریان با اطلاق لمینیسیم به لوطی‌گری سعی کرد لوطیان را در مقابله با جنبش‌های ملی ایرانیان نشان دهد. در حالی که مستندات تاریخی گواه آن است که اگرچه این گروه اجتماعی در برخی از مواقع آشوبگری کرده یا گاه در خدمت دربار قاجار و پهلوی دوم بوده یا درباری لوطیان سرشناس به علت همراهی آنان با جنبش‌های مذهبی و ملی در طول تاریخ حاضر بوده است. از آن‌جا که در مقالی به تفصیل در این باره سخن گفته شده از آن درمی‌گذرم.

هیچ نوشتاری نمی‌تواند ادعای کمال داشته باشد، اما در مجموعه حاضر سعی شده به موضوع لوطیان از جنبه‌های گوناگون پرداخته شود. امری، که علاوه بر تبیین نقش آنان در تاریخ سیاسی ایران، تبیین و توضیح تاریخ اجتماعی در برهه‌هایی حساس است. پرداختن به

موضوعاتی این چنین شکستن حد و قصر تاریخ از حوزه سیاست و گسترش آن به حوزه‌های فرهنگی و اجتماعی و اقتصادی است که می‌تواند دریچه‌های تازه‌ای به روی تاریخ‌نگاری ایرانی بگشاید. در این باره گام‌هایی هم برداشته شده، اما شرط اساسی در این خصوص همانا پرهیز از پیش داوری‌ها و فرضیه‌های وارداتی است. با تبیین موضوعات گوناگون در حوزه تاریخ اجتماعی می‌توان فرضیه‌های جدیدی بیان کرد که متکی بر واقعیات جامعه ایران باشد. امید که مجموعه حاضر تا حدودی در این مهم توفیق یافته باشد.

فراهم آمدن این مجموعه مرهون زحمات گروهی از همکاران است که صمیمانه در تألیف و تدوین این جلد از مجموعه حاضر نقش داشتند. بر خود شایسته می‌دانم که از این همکاران سپاس‌گزاری کنم:

جناب آقای دکتر سیدمهدی خاموشی، رئیس محترم سازمان تبلیغات اسلامی که همواره حامی طرح‌های علمی فرهنگی و اهل قلم بوده‌اند و این مجموعه نیز با حمایت کامل ایشان شکل گرفت، آقایان دکتر محمدرضا جوادی یگانه، محمدرضا جعفرآقایی، رضا مختاری اصفهانی، هومن علی‌سپور (سرپرستار مجموعه)، مرتضی فکوری و خانم صدیقه صادقی مکی (ویراستاران زبان و صوری)، آقایان امیرحسین حیدری (صفحه‌آرا)، مهدی ساروخانی (ناظر فنی)، سرکار خانم نرگس نوری (طراح جلد)، همکاران دیگری نیز در این مجموعه همکاری مؤثری داشته‌اند: آقایان مصطفی ناظم‌نیا و حسن صمیم نیک‌پی و خانم رویا خوش‌نیت؛ هم‌چنین از جناب آقایان علی‌اکبر ابرازش، مدیر محترم مؤسسه انتشارات امیرکبیر، که در انتشار این مجموعه بدین حدت مساعدت فرموده‌اند سپاس‌گزارم.

دکتر علی‌اکبر ولایتی